

Novo mesto v kratki zarji rdeče svobode

Novo mesto, 6. nov.

Vse tisto, ki se danes nočejo in nočejo videti, kako ogromno škodo je prizadel slovenski zemlji krvavi rdeči »ples v maskah«, bi rad vsaj za nekaj trenutkov povabil v Novo mesto, da bi se sami na lastne oči prepričali, da bo res moralo biti še enkrat »novo«, preden bodo vsaj delno začeljene rane, ki so mu jih v nekaj dneh nad vse sproščene svobode vsekali njegovi osvoboditelji. Tam bi ti ljudje morda le uvideli, kako resničen je pregovor, ki pravi, da »Bog tistega, ki ga hoče najhujše kaznovati, udari s slepoto«. Morda bi potem le spoznali, da je bilo Novo mesto in vsa njegova bližnja in daljna okolica v resnici ogoljufano za vse tiste dobrote, ki so jih bili prej objubljeni za takrat, ko bo osvobodilni boj končan.

Kako slovesno je Badoglijeva armada položila orožje in se potem še tesneje privila v objem rdečih slovenskih »brigad«, da bi tudi še v zadnjem trenutku čimveč prispevala k splošnemu iztrebljenju poštenega slovenskega ljudstva, in kaj je potem v tem prisrčnem objemu počenjala, že davno ne bi bilo treba več popisovati, če ne bi bilo vsepovsod toliko gluhih ušes in toliko butcov, ki še vedno ne znajo tudi sami kaj misliti, oziroma ki so v svoji zločinski trntrdnosti prepričani, da se nebesa za slovenski narod odpirajo samo v Moskvi in da je zato edino od tam treba pričakovati dokončnega vstajenja.

Stirinajst dni je poteklo v četrtek, kar je tudi Novo mesto izgubilo zlato rdečo svobodo, ki bo, čeprav je bila tako kratka, ostala v neizbrisnem spominu sedanjemu rodu, dokler bo živ. Ne bo namreč mogoče kar tako naglo pozabiti nič stih »potrebni« žrtov, ne kar tako naglo pozidati številnih poslopij, ki so ob tistem silnem navdušenju zgrmela na kup, in ne vso drugega velikega gorja, ki so ga nad vso slovensko zemljo priklicali njeni rdeči rablji.

Dan »svobode« so ti tolovaji in z njimi vred tudi drugi, ki so mogli biti tako zaslepljeni, da niti ob najbolj kričočih zločinih niso spregledali, nad vse »svetane« proslavili tudi v Novem mestu. Zarajali so ko obsedeli, v trenutku pozabili na vse, kar je bilo, ter dajali v vseh mogočih oblikah, tudi krvavih, duška svoji nedopovedljivi sreči.

Prvo — ropanje

Prvo, česar so je komunistična družala lotila tudi v Novem mestu, je bilo seveda ropanje. Pa niso morda izropali na primer le Ljudske posojilnice in Mestne hranilnice, temveč so se zapodili tudi po zasebnih hišah, po trgovinah in sploh vsepovsod, kjer so si obetali kaj plena. Uprati so jim ni upal nihče, če pa se jim je le količkaj poskušal, so mu kaj brž dopovedali kar s samokresom, kdo je gospodar v hiši. Kar od kraja jih seveda niso smeli pobijati, ker bi bila to preslabo reklama zanje. Hoteli pa so na vsak način ustvariti videz, kako hočejo prinesli v mesto le pravico in red. Nametščence, ki jih niso morda imeli še od prej na piki, so obdržali po uradih ter jim tudi določili redno plačo. Tistim, ki imajo družine, so namenili — če so jim tudi dali, ne vem — po 600 lir, neporočnim pa po 200 lir. Res je moralo to biti sila veliko, če so komunistični veljaki v isti sapi zatrjevali, da italijanski denar tako ni kaj prida vreden in da bo v kratkem izgubil še tisto veljavo, kar je je doslej imel. Nasprotno pa so za gotovljali, da je vrednost njihovih bonov zlasti v zadnjih dneh silno narasla.

Poskrbeli so seveda takoj po svojem prihodu tudi za to, da izginejo s svojih službenih mest vsi tisti, ki so se bili s čemer koli kdaj zamerili komunističnim nazorom. Tako je med številnimi drugimi moral izginiti dotodani gimnazijski ravnatelj prof. Ivan Dolenec, ki so ga novi voditelji nadomestili z nekim Mrharjem, pač vrednim svojega imena.

Popisovanje, ki bo ostalo še dolgo v spominu

Ker je novomeško in okoliško prebivalstvo, kolikor ga je bilo še pri zdravi pameti, spoznalo, kam pelje ta nova svoboda, svoboda ropanja in plenjenja, so hoteli na hitro roko poskriti vsaj del svojega premoženja. Začeli so klati tudi živino, ker so vedeli, da pod novimi mesarji ne bo dolgo v hlevu. A že jih je prehitel komunistični zakon, ki je med drugim določal, da je pod smrtno kaznijo prepovedano, da bi kdo doma zaklal kakšno žival. Vse da mora ostati na svojem mestu, nedotaknjeno, ter počakati na popla. A ta popis je potem potekal tako, da so se sicer res začeli oglašati po hišah zastopniki novih oblasti, toda ti so kar na svoje roke pobrali prašiče, živino iz hlevov in druge dobrote, vse pa seveda »pošteno« plačali z boni, ki da je njihova vrednost čedalje večja. Tudi to »popisovanje« živine bo

marsikomu iz novomeške okolice zatrdno še dolgo ostalo v spominu.

Čevlji št. 45

Začele so deževati obljube: Samo še malo potrpite, kmalu bo vsega v izobilju. Vse je že na poti in vsak hip bo tu. Svojim na pol bosim vojakom, ki so bili že do grla siti »osvobodilnih« bojev, so na primer rekli, da bodo dobili čisto nove čevlje, a ker jih le predolgo ni bilo, so se brž izgovorili, da so jim zavezniki poslali same prevelike številke, samo čevlje številka 45. Kadili hote najfinjše angleške cigarete, so jim vzbujali skomine, a ker tudi teh ni bilo, so morali vojaki preganjati še naprej svoj glad z »Dravami«, pa še teh je kaj kmalu zmanjkalo. Spet drugi je udaril po Angležih in Amerikancih: »Če bodo Angleži in Amerikanci tako počasni, bodo Sovjeti v štirinajstih dneh tu in potem bo za vse poskrbljeno.«

Ceprav so Novomeščani pač lahko vedeli, da jim ti razcapani tolovaji ne bodo prinesli blagostanja, ker še sami nimajo niti najpotrebnejšega, so jim vendar vse vneto verjeli. Lahko so tudi vedeli, da bi se zunanaj pač vsak lepo zahvalil za takšno zaveznike. Sveto so verovali, in niti na misel jim ni prišlo, da bi bilo vsaj v tako važnih trenutkih dobro tudi z lasno glavo nekoliko misliti. Predvsem pa so komunistični banditi zabijali ljudem — in ti so jim seveda spet pritrjevali —, da je treba »tisto« izdajalsko belogardistično sodrže iztrebiti.

»Saj smo bili vendar vedno z Italijani«

Da pa bi ljudi prepričali o svojem velikem »poslanstvu« in jim v čim svežanejši obliki dopovedali, kakšni so njihovi »svotli« vzorci, so takoj po svojem prihodu v Novo mesto začeli prirediti »mitinge«, na katerih so nastopali najvplivnejši njihovi veljaki, kakor Kidrič, Kocbek in drugi. Kako pa so v resnici čutili z ljudmi, pa najzgovorneje pričajo pogajanja, ki so jih imeli z Badoglijevcem na sami divjiziji, in ki je pri njih imel med drugimi zelo veliko besedo tudi sodnik okrožnega sodišča Šavel. V zvezi s tem je tudi dokaj značilna izjava, ki jo je dala gospa Polhova. Javno je izpovedala tole: »Saj smo bili vedno z Italijani. Kaj so vendar ti belogardistični izdajalci mislili, da so se jim postavili po robu. O vseh italijanskih vojaških nastopih smo bili vedno vnaprej obveščeni po Čerutiju, ter smo dobivali od njega tudi orožje, v Semiču na primer kar tri vagonce.«

In kar tako za zabavo tudi niso filmali belogardistov ob svojem prihodu v Novo mesto. Za silno važen so morali imeti ta posej, ker ga drugače gotovo ne bi opravljal kar sam minister Kocbek.

Volitve v krajevni sovjet

Posebno poglavje so tudi prve »svobodne« volitve v Novem mestu, volitve v tistih nepozabljenih dneh, ko je živela dolenska sovjetska republika. Bile so to volitve v krajevni sovjet, v katerega sta prišla med drugimi tudi Pleck Jurij ter dr. Škrli iz Gotne vas. Takoj so se ti »svotljuki« pojavili na cesti ter s puškami in samokresi začeli deliti pravico in zastopati ljudske težnje. Tudi ženski svet je »dobil« svojo zastopnico oziroma »delegatino« slovenskega ženstva v osebi slavitke Pleck Duše. Volitve same so bile baje na Grmu. Posebnih priprav zanje ni bilo, pač pa so potem, ko so bile pri kraju, ljudem enostavno oznanili, da so volitve končane in da so bili »izvoljeni« sami pravi zastopniki ljudstva.

»Narod, ne verjemi, da bi kdaj prišli Nemci!«

Kako zlato svobodo so Dolenjci uživali pod komunističnimi gospodarji, dokazuje tudi prepoved, da ljudje ne smejo potovati iz kraja v kraj. Treba je bilo že vnaprej prepričati, da bi se ljudje med seboj kaj pomenkovali, ali morda celo zabavljali čez novi red. Najbrž so ti lopovi že sami slutili, kako se bo vse to njihovo početje končalo. Drugače gotovo ne bi bili izdajali lektakov, kakršen je bil na primer tisti, ki sta ga raznašala dva oborožena tolovaja, in sicer vprav tedaj, ko so Nemci že prodirali od St. Petra proti Novemu mestu. Na tem letaku je bilo zapisano: »Narod, ne nasedaj belogardistični izdajalski propagandi. Ne verjemi, da bi prišli kdaj v pokrajino Nemci, zakaj tvoj sin partizan stoji zvesto na straži za svoje osvobodeno ozemlje ter bo ponesel svobodo še naprej na ostalo. Se neosvobodeno slovensko ozemlje, Zasedli smo Sevnico, ogražamo Radeče, napadamo Zidani most...« Silna vojska, kaj! Niti velesile ne izdajajo tako dločnih in odrezavih vojnih poročil, kakor velesila OF...

A da bo konec njihovih nebes in kraljovanja tako nagel, najbrž niso pričakovali

niti komunistični voditelji in poveljniki sami. Tako nepričakovan je bil sunek nemške vojske proti Novemu mestu in še marsikje drugod tudi, da je baditsko stražo zasnil še na njenem mestu in jo na mestu tudi pokončal. Da pa so voditelji le nekoliko računali, da njihova vlada ne bo preveč dolgotrajna, dokazuje dejstvo, da so imeli vse pripravljeno, da poženo v zrak Kandijaki most. Toda tudi za to ni bilo časa...

»Ti, tovariš Čerin!«

Potem bo koga morda zanimalo še, kako je bilo pod rdečo oblastjo s tovarištvom in enakostjo. Res, daleč je šlo to njihovo tovarišvo, tako daleč, da je nečdo v pismu, ki ga je poslal novomeškemu proštu, imenoval tega častitljivega moža kar s »Ti, tovariš Čerin!«

In enakost? Najbolje so kaže v kuhinji: za rajo so kuhali v umazanih kotlih, poveljnikom, ki so brž zasedli vse najlepše stole, pa so pripravljale jedi »vrjune kuharice«. Svinjska pečenka je morala biti pri njih na mizi, če le kaj. Kako so se mastili, dokazuje pritožba neke kuharice, ki je kuhala za osem poveljnikov: »Tako ne morem več kuhati. Z osmimi kilogrami mesa za osem ljudi na dan ne morem shajati. Zahte vam ga najmanj 10 kg.«

»Tovariš komandant, tako ne bomo smeli več«

Svojo obsodbo komunističnemu početju je izrekel tudi nek preprost »svačan«, ki je bil sicer hud komunist, a mu je bilo vsega tega rdečega raja le že malo preveč. Dejal je svojemu poveljniku: »Tovariš komandant, tako ne bomo smeli več. Malo bomo le moral prenehati. Mi samo ropamo in uničujemo, kdo pa nam bo vse to spet nazaj naredil?« In komandant mu je takoj zamašil usta s tem, da ga je označil za belogardista ter drugim svojim krvnikom naročil, da je na takšno treba še prav posebno paziti.

Sedanja silka Novega mesta, ki so mu jo dali rdeči rablji, je pač zadosti poučna za vsakogar, tudi za tiste, ki še vedno tišejo roko čez oči in nočejo videti, kam je slovensko ljudstvo prignala njegova edinstvena slepota. Po mestu začudeno strme vate podrti hiše, ljudje preplašeni in tudi prestradani stikajo, kje bi dobili kaj za podzob, kje bi staknili za otroke kapljico mleka, kje košček mesa, ki so se prej komunistični požeruhi iz njega kar porca delali po novomeških vilah. A vsega tega zdaj ni, ali pa boro malo, dokaj premalo v primeri s tistim, kar so jim objubljali. Živina je

KONJ IN NJEGOVA VLOGA V PREHRANI LJUBLJANE

Tako-le pred 70 leti so stare Bleiweisove »Novice« objavile med drobnimi vestmi člančič, posnet po članku nekega nemškega publicista, in navajale razloge, zakaj je tudi konjsko meso lahko uporabno za hrano. »Novice« so pripomnile, da je bilo zauživanje konjskega mesa nekdanj zabranjeno v razliko od Judov, toda sedaj so padle mnoge ovire, ki spet dovoljujejo zauživanje konjskega mesa. Tu in tam so se pojavili v ljubljanskih listih že članki o konjskem mesu, pa tudi ljubljanci so se začeli zanimati zanj. Že pred prvo svetovno vojno so v mestni klavnici zaklali po kakemu lepega kopitarja, toda konjsko meso se ni moglo dobro vpeljati po raznih gostilnah iz najrazličnejših predelkov in ozirov.

V Ljubljani je sprva posloval in obratoval samo en konjski mesar, ki je zaagal ljudi s tem mesom, največkrat pa ga je uporabljal za klobase. Ko je bila leta 1881, ustanovljena in sezidana skupna klavnica, je bilo omogočeno stroje zdravstveno nadzorsivo nad zaklano živino: govedom, prašiči, drobnico in naposled nad konji. Poprej so ljubljanski mesarji govedo, vole, krave in teleta klali ob Ljubljancih v bližini prisilne delavnice. Prešiče pa so klali kar doma na dvoriščih.

Med prvo vojno se je povečal konzum konjskega mesa. Obratovati sta začela že dva mesarja, ki sta imela dobre posle, zdaj pa so v Ljubljani trije konjski mesarji, ki skrbe, da dobi prebivalstvo ob torkih, sredah in močede še ob četrkih konjsko meso. Tretji mesar se je naselil v mostah. Vsi imajo primerno dobre posle.

Zanimivi so nekateri statistični podatki, zbrani na mestni klavnici o zakolu konj. Ti podatki segajo od leta 1919 naprej. Kažeja prav zanimivo in poučno sliko. Konzum konjskega mesa je v lesni zvezi z gospodarskimi priškami in zlasti z visokimi cenami govejemu mesu. V letih, ko so se cene govejemu mesu zelo dvigale in so dosegale vsote, ki jih socialno šibkejši sloji niso mogli zmagovati, da bi si privoščili vsak dan meso, je postajal konzum konjskega mesa konjskega mesa večji in je padel, ko so cene govejemu mesu padale in bile nizke.

Značilno je, da je bilo leta 1929 v mestni klavnici zaklanih 712 konj, nato pa je zakol začel padati. Od leta 1933, ko je nehala velika gospodarska kriza, je konzum konjskega mesa

šla s tistimi, ki so jim tudi Novomeščani prej — morda upajo vanje tudi še zdaj — tako navdušeno »sekundirali«, čeprav so jih prišli »osvoboditi« tudi hrane in streme. Najbrž pa zdaj le ni več toliko Lamutov, toliko tistih 60 let starih dedcev, ki so s tolikim ognjem šli v boj za boljševiški red, ga tudi izvojevali, a nazadnje na žalost spoznali, da so se borili le za svoje beračije. Zdal se že počasi vračajo tudi takšni, kakor je tisti Pucej Stane, ki morda misli, da je pozabljeno, kar je počenjal. Ni pozabljeno, večno bo stalo zapisano v srcih poštenjakov, da je bil stari partijec in da je tudi on sokriv novomeškega gorja. Najbrž zdaj tudi ni več ženic, kakor je bila tista, ki je zabavljala celo čez ljubljanskega škofa, češ kako si je vendar upal nastopiti proti tako »zgodnemu in vzornemu duhovniku«, kakor je Mikuž. Da, spoznanje prihaja, tiho in naskrivaj le prihaja, čeprav je za marsikoga že malo pozno.

Usoda dolenske železnice

Se o dolenski železniški progji vam moram nekaj povedati, o tisti progji, ki je nasonekdanjolepo Dolensko vezala z Ljubljano. Da, nekdo jo je vezala, zdaj ne. Tudi njo, kakor vse drugo, je zadela nelzproсна roka slovenskega komuniste. Le dva, tri dni so pod rdečimi banditi vozili vlakji po njej. Potem je bilo konec. Odnegli so tračnice, odnesli železniške pragove ter razgrebli celo pred železniškega naslpa. Strokovnjaki pravijo, da dolenska železniška progja najmanj šest mesecev ne bo obnovljena, tudi če bi že takoj zdaj začeli z delom. Ko so jo razdirali, so rekli: »Imamo naročilo od zaveznikov, da uničimo vse proge in postaje.« Čudno, da so šele pred svojo smrtjo začeli izpolnjevati zavezniki naročila. Vsehih so se bili zadovoljevali le s streljanjem na potniške vlade.

Baebler: »Človek ima poseben užitek«

Povsod, kjer je hodila ta rdeča družala, so ostale za njo le razvaline, pogorišča, prazni hlevi in prazne kašče. Grehi slovenskih izkoreninjenecv pa kričijo iz razdelanih slovenskih vasl. Sv. Križ, Moravče, Catež, Tihogaj, Preska, Brezovo, docela požgana St. Janž in Svinjaško ter še mnoge drugih krajev pričā, kako je bilo v letu Gospodovem 1943 na našem Dolenskem.

Na zborovanju v Prečni, kamor se je bil pripeljal z badoglijevskim letalom, pa je Baebler govoril: »Človek ima poseben užitek, ko se vozi po osvobojenem ozemlju...«

začel padati. Za meso in mesne izdelke je bilo po podatkih mestne klavnice leta 1933 zaklanih 103 konj, naslednje leto 91, leta 1935 nič za gornje namene, pač pa so jih za druge namene zaklali 113, v letu 1936 je bilo zaklanih 89, naslednje leto pa 99 konj. Leta 1938 je bilo zaklanih 149, leta 1939 pa 121 konj. Od leta 1940 pa se je zakol konj zelo dvignil ter je znašal leta 1940 kar 305 glav, naslednje leto celo 565 in lani 243 konj. Kakor zatrjujejo, bo letos število zaklanih konj tudi primerno veliko.

Tako nam statistika o zakolu konj kaže gospodarsko-socialno sliko, kako Ljubljana uporablja konja za hrano. V Ljubljani imamo sedaj le eno samo gostilno, ki že več let pripravlja razne mesne jedi izključno iz konjskega mesa, v Prečni ulici, nasproti mestne kopeli. Gostilna je dostikrat bila tako natrpana, da ni mogla vseh gostov zadovoljiti in je zahtevala, da so gostje morali celo jedilni pribor prinesiti s seboj.

lajšati vojno slisko in ga štiti pred odiruhi.

Dragi gospod urednik!

Da vam povem odkritosrčno, vaš list imam rad zaradi tistega, zaradi česar ga drugi ne morejo — dasi ga radovedno bero. Zaradi tega namreč, ker radi dregnete prav tja, kamor je potrebno, dasi se potem oglasi s te ali one strani krič. To je znamenje, da je napaka, ki ste jo pokazali, resnična in krivci pravi. Kdor ni krič, molči, če je pameten, kajne?

Pa ne mislite, da bom po tem uvodu prišel s kakimi neznanskimi problemi, Gre za nekaj čisto neznanega, vsakdanjega, toda danes je že tako, da nas vsakdanjost žuli bolj kakor večkratni problemi.

Stanujem namreč nekje daleč ob Dunajski cesti. Do urada imam dobre tri četrt ure hoje. Edini pripomoček, s katerim sem dozdaj lahko kparal čevlje in čas, je bil Magistrov avtoBUS. S prvim novembrom je ta nehaj voziti, in sicer iz »tehničnih razlogov«, kakor je na kratko naznanil lastnik. Kakšni so ti tehnični razlogi, ni povedal, dasi bi radi vedeli, ali nima oglja, ali pa bi rad zvišal ceno, kakor je je tranvai.